

державно правові з'єднання (федерації); міжнародно-правові з'єднання (конфедерації); реальна і особиста унії.

В юридичній науці залишалося невирішеним питання про можливість утворення автономій в унітарній державі. Одним із учених, які допускали можливість утворення автономій за національною ознакою, був М.І. Лазаревський. Він вважав, що створення автономії анітрохи не загрожує цілісності держави, навпаки небезпечним є відмова від неї [7, с. 182].

Список використаних джерел

1. Гутнова Е. В. Историография истории средних веков. / Е. В. Гутнова. — М.: Высшая школа, 1974. — 400 с.
2. Дарендорф Р. Элементы теории социального конфликта (PDF) // Социс (Социологические исследования), 1994, № 5. — С. 142-147.
3. Даль Р. Введение в теорию демократии/ Р. Даль.- М.,1992.-С. 68-88.
4. Елвін Тоффлер. Третя хвиля / Перекладач: Андрій Євса, за редакцією Віктора Шовкуна. — 2000. — Київ : Видавничий дім «Всесвіт». — 480 с.
5. Еллинек Г. Общее учение о государстве / Перевод под ред. В. М. Гес-сена, Л. В. Шаланда. СПб. Изд-во Товарищества «Общественная польза», 1903.-532 с.
6. А. Кудряченко. Дюверже Моріс // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — с.232
7. Лазаревский Н.И. Русское государственное право. ПГ., 1917. Т. 1. С. 182.
8. Національна еліта та інтелектуальний потенціал України. Львів. 1996. 312с.
9. А. Пахарев. Еліт теорія // Політична енциклопедія. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. — К.: Парламентське видавництво, 2011. — с.240
10. В. Танчер. Неолітизм // Політична енциклопедія. — с.497.
11. Теория государства и права. Под ред. А.С. Пиголкина. М., 2006. С. 32.
12. Bottomore, T. (1993). Elites and Society (2nd ed.). London: Routledge. p. 25.
13. Futer E. Geschichte der neueren Historiographie, Munchen und Berlin, 1911.
14. Mortimer, Molly (September 1993). Harold Laski: A Political Biography. – book reviews. Contemporary Review.
15. Waitz G. Deutsche Verfassungsgeschichte, Bd. 1-6, Ed. 1, Kiel, 1844-1878
16. Waitz G. Das alte Recht der salischen Franken, Ed. 1, Kiel, 1846

**Аспірант юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка**

Оверчук Олена Миколаївна¹

ОСНОВНІ ОЗНАКИ УНІТАРНОЇ ФОРМИ ДЕРЖАВНОГО УСТРОЮ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Більшість з усіх існуючих на сьогодні держав є унітарними за формою державного устрою. Це пояснюється тим, що така держава є ефективно керованим і забезпечує державну єдність.

На думку М.М. Марченка, серед «авторів, які спеціалізуються на дослідженні форм державного устрою, немає принципових розбіжностей з приводу того, що являє собою унітарну державу».[9, с. 195]

З цим твердженням важко погодитися, тому що на даний час, у зв'язку з появою регіональних держав, в науці теорії держави і права виникає дискусія з питання віднесення регіональних держав або, до різновиду унітарних держав, або виділення в

¹ Науковий керівник: Дзейко Ж.О.

якості самостійної форми державного устрою. У зв'язку з цим існують і різні визначення унітарних держав.

Всі відомі визначення унітарних держав можна поділити на три самостійні групи за критерієм включення до складу унітарної держави автономії. До першої групи, слід віднести авторів, які вважають, що автономії взагалі не входять до складу унітарної держави, до другої - авторів, які вказують на наявність можливості існування автономії нарівні з адміністративно-територіальними одиницями, а до третьої дослідників, які відносять до різновиду унітарної держави країни, держав що складаються із автономій, тобто регіональні держави.

Представником першої групи є М.Г. Миронюк який вказує, що унітарна держава - тип державного устрою, що характеризується централізованим управлінням адміністративно територіальними одиницями, що не мають ознак власної державності, і неподільність суверенітету.[10, с. 7]

Про відсутність у складі унітарної держави автономії пише і С.С. Алексєєв, вказуючи про включення тільки адміністративно-територіальних одиниць до складу унітарної держави.[1, с. 45]

На думку М.С. Саликова, унітарна держава - єдина, національна, суверенна, централізована держава, що складається з адміністративно-територіальних одиниць і має єдину конституцію, громадянством, компетенцією, єдину систему права, законодавства, органів влади, управління і правосуддя.[11]

Більшість авторів визначають унітарні держави як єдині держави. Здається, що дана характеристика відноситься до всіх держав незалежно від форми державного устрою, тому використання даного формулювання є некоректним з точки зору науки теорії держави і права.

Так, О.С. Автономов, вважає, що до складу унітарної держави можуть включатися лише адміністративно-територіальні одиниці. Унітарна держава - це єдина, злитна держава, яка підрозділяється на адміністративно-територіальні одиниці, що не володіють політичною самостійністю.[2, с. 218]

На думку О.Ф. Черданцева, «унітарна держава - єдина, просте утворення, яке ділиться лише на адміністративно-територіальні одиниці». [15, с. 130]

«Унітарні або єдині держави не мають в своєму складі територіальних, регіональних утворень, що володіють в тій чи іншій мірі суверенітетом, а поділяються лише на адміністративно-територіальні одиниці, органи яких повністю підпорядковані центральній державній владі і формуються нею», пише О.В. Васильєв. [4, с.319]

Даючи визначення унітарної держави через термін «унітаризм», А.М. Головистикова також вважає, що до складу унітарної держави можуть входити тільки адміністративно-територіальні одиниці. На її думку, унітаризм - це державний устрій, що характеризується централізованим керівництвом адміністративно-територіальними одиницями і відсутністю відокремлених (самостійних) державних утворень. [5, с.58]

Необхідно відзначити, що до унітарних держав В.Я Любашиц відносить ті, які являють собою єдине цілісне державне утворення, частини якого не мають ознаки державного суверенітету.[8, с.112]

На думку В.О. Четвернина, унітарна держава - це єдина держава, територія якого поділяється на адміністративно-територіальні одиниці.[6, с.618]

Даючи визначення поняття «унітарна держава», В.М. Хропанюк пише, що «це єдине цілісне державне утворення, що складається з адміністративно-територіальних одиниць, які підпорядковані центральним органам влади і ознаками державного суверенітету не володіють». [14, с.116]

Заслуговує також на увагу точка зору Д.В. Березовського про те, що унітарна держава - проста держава, яка поділяється за адміністративно-територіальним принципом. У складі унітарної держави утворюються територіальні одиниці, що не

володіють статусом державного утворення.[3, с.88]

Оскільки унітарну державу, яка включає до свого складу автономію, називається складною, необхідно зробити висновок про те, що характеризувати все унітарні держави терміном проста держава неможливо.

До другої групи визначень слід віднести авторів, які включають автономію до складу унітарної держави. Зокрема, в цю групу входять такі автори, як: Е.П.Григоніс і В.П. Григоніс, О.С. Комаров, О.А. Кудінов і Н.М. Федощева.

Так, на думку Н.М. Федощевой, унітарна держава - «це проста, цілісна держава, окремі частини якого іноді можуть мати автономію. Вона відрізняється повною політичною єдністю, і є неподільною». [13]

Відповідно до вищезазначеного визначенням: держави, які повністю складаються з автономій, до унітарній формі державного устрою не належать. Крім того, складно назвати простим держава, «окремі частини якої іноді можуть мати автономію».

На думку О.С. Комарова, унітарна держава являє собою просту, цілісну державу, окремі частини якої іноді можуть мати автономію.[6, с.87]

З даного твердження виходить, що раз автономія може входити до складу унітарної держави і не визначено кількість таких автономних утворень в рамках однієї держави, то регіональна держава, що повністю складається з автономій також є видом унітарної форми державного устрою.

Щодо віднесення регіональної держави як різновиду унітарної, в своєму дослідженні Я.Ю. Смирнов пише: «Однак навіть в унітарних державах можуть існувати різні утворення, які володіють автономією, іноді навіть більшою, ніж суб'єкти федерацій».[12, с. 96]

Таким чином, здається, що унітарна держава являє собою форму державного устрою, що забезпечує державну цілісність і включає певні територіальні утворення, наділені особливими повноваженнями недержавного характеру.

Отже, унітарна держава - єдине ціле державне утворення, що складається з адміністративно-територіальних одиниць, що підкоряються органам центральної влади й ознаками державного суверенітету не володіють. Унітаризм (французьке unitarism від лат. unitas - єдність) - найпростіша форма територіальної організації держави. Держава вважається унітарною (зливою, простою), якщо більшість частин цієї держави не мають статусу державного утворення. У складі унітарної держави можуть бути окремі автономні національно-державні утворення, що мають ряд атрибутів власної державності. Як правило, в унітарній державі є тільки одна конституція, одне громадянство, одна система вищих органів влади. Складові частини унітарної держави найчастіше мають статус одиниць адміністративно-територіального поділу; вони управляються на основі законів прийнятих центральними органами; їх територія може бути змінена простим загальнодержавним законом без згоди місцевих органів та місцевого населення.

До складу унітарної держави можуть включатися крім адміністративно-територіальних одиниць, автономії, крім того унітарна держава може повністю складатися з таких автономій, головне, щоб дані територіальні організації не мали статусом державного утворення.

Оскільки унітарна форма державного устрою є автентичною за своєю сутністю, тобто найбільш близькою до самої природи держави, слід зазначити, що ознаки, які підходять для опису унітарних держав визначаються більшістю авторів через ознаки самої держави.

Наявність державної влади, території і населення є основними ознаками будь-якої держави.

Подібна позиція викладена й О.А. Кудіновим, який вважає, що до ознак унітарної держави слід відносити такі, як: наявність єдиної конституції, єдиних вищих органів влади, єдиного громадянства, єдиної системи права, єдиної території і єдиної валюти.

[7, с. 57]

Заслуговує на увагу думка Н.М. Федощевой. Вона пише, що «в унітарній державі утворені єдині вищі органи держави, є єдине громадянство, єдина конституція, що створює організаційно правові передумови для високого ступеня впливу центральної державної влади на всій території країни. Органи адміністративно-територіальних одиниць знаходяться або в повному підпорядкуванні центру, або в подвійному підпорядкуванні: центру й місцевих представницьких органів. Кожна із складових частин єдиної держави володіє однаковими правами й представництвом в органах держави».[13, с. 52]

Число ступенів політико-адміністративного поділу залежить від чисельності населення і розмірів території країни, однак залежність ця не жорстка: іноді в менш великих країнах число ступенів більше, ніж в більших. Скажімо, якщо Великобританія має три рівні територіального поділу, то Франція - чотири.

Держава - це не статичне, раз і назавжди сформоване утворення. Воно знаходиться в постійній динаміці, викликаній розвитком суспільства, народів, зовнішньо політичними процесами. У політично організованих країнах діють дві взаємно протилежні тенденції.

Узагальнюючи вищевикладене, можна зробити висновок, що практично всі автори визначають ознаки унітарної держави через ознаки, властиві всім державам, в зв'язку з чим, питання про особливості унітарної форми державного устрою та її відмінності від федерації залишається спірним та дискусійним.

Список використаних джерел

1. Алексеев С.С. Государство и право. Начальный курс. М., 1994. С. 45.
2. Автономов А.С. Конституционное (государственное) право зарубежных стран. М., 2005. С. 218.
3. Березовский Д.В. Форма государственного устройства // Теория государства и права / Под ред. А.В. Малько. М., 2006. С. 88.
4. Васильев А.В. Теория права и государства. М., 2008. С. 319.
5. Головистикова А.Н., Дмитриев Ю.А. Теория государства и права в вопросах и ответах. М., 2004. С. 58.
6. Комаров А.С. Общая теория государства и права. СПб, 2006. С. 76.
7. Кудинов О.А. Конституционное право зарубежных стран. М., 2008. С. 91.
8. Любашиц В.Я., Мордовцев А.Ю., Тимошенко И.В. Теория государства и права. Ростов-на-Дону, 2002. С. 112.
9. Марченко М.Н. Проблемы теории государства и права. М., 2007. С. 195.
10. Миронюк М.Г. Современный федерализм: Сравнительный анализ. М., 2008. С. 7.
11. Саликов М.С. Советское унитарное государство: государственно-правовые проблемы: Автореф: дис. ... канд. юрид. наук. Свердловск, 1990. С. 8.
12. Смирнов Я.Ю. Вопрос о предметах ведения субъектов федерации или регионов унитарных государств в конституциях стран СНГ, Западной Европы и Америки // Актуальные проблемы правоведения. 2003. № 1-2. С. 29.
13. Федощева Н.Н. Форма государственного устройства: теоретические и исторические аспекты: Автореф. дис. канд. юрид. наук. М., 2000. С. 3-10.
14. Хропанюк В.Н. Теория государства и права / Под ред. проф. В.Г. Стрекозова. М., 2008. С. 116.
15. Черданцев А.Ф. Теория государства и права. М., 2001. С. 130.
16. Четвернин В.А. Форма государства // Проблемы общей теории права и государства / Под. общ. ред. В.С. Нерсесянца. М., 2001. С. 618.